

שמעון צימלס

"אין מערבין אלא לדבר מצוה"

משנה ראש פרק שמיני בערובין (דף פב, א):

"כיצד משתתפין בתחומין ... לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה..."

ופותחת הגמרא: "אמר ר' יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה" נחלקו הראשונים בהסבר מימרא זו של ר' יוסף.

שיטת רש"י והרשב"א¹

רש"י במקום מפרש את דבריו של ר' יוסף "אין מערבין - לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום ע"י עירוב אלא לדבר מצוה" ודליק הגהות אושרי על הז"א ש שלפי רש"י אם ערב לדבר רשות אף בדיעבד אין עירובו עירוב². ונראה לאמר שדייק מכך שרש"י לא כתב סתם לא התירו חכמים לערב אלא לדבר מצוה, אלא שנה וכתב לא התירו לצאת אלא לדבר מצוה, משמע שאף אם עירבו אפילו בדיעבד לא יצא³. יוצא שלפי רש"י עיקר הבעיה היא לא העשיה אלא היציאה ולכן גם אם נעשה מעשה העירוב, בכל זאת לצאת לדבר רשות אסור.

בפרק שלישי בפסחים (דף מט, א) מובא במשנה, שאם הלך אדם בערב פסח לשחוט את פסחו (או לעשות מצוה אחרת כמו שמוזכר שם למול את בנו וכו') ונזכר שיש בביתו חמץ אין צריך לחזור לבטל, אם בגלל החזרה לא יספיק לעשות את המצוה אלא מבטלו בלבד. ובהמשך מביאה המשנה דין שאם הלך לשבות שבתת רשות יחזור בכל מקרה לבטל את חמצו. משמע שישנה אפשרות לערב לדבר רשות. א"כ קשה לרש"י⁴, הרי דיקנו שרש"י סובר שאף אם ערב לדבר רשות אפילו בדיעבד לא יצא א"כ על מה דברה המשנה שאמרה לשבות שבתת רשות? ומפרש רש"י שם: "לשבות שבתת הרשות - שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שבתה שם כדי שיהיה לו משם ולהלך אלפים לילך למחר שם לדבר הרשות יחזור מיד⁵ אבל לקנות שבתת מצוה כגון שילך מחר חוץ לתחום לבית האבל או לבית המשתה הינו כהולך לשחוט את פסחו" יוצא שרש"י מביין שניתן לערב לדבר הרשות וזה הפוך מפירושו בעירובין ששם אין לפי רש"י לדבר הרשות עירוב.

1. וכן הולכים בשיטתם המאירי ורבנו יהונתן.
2. הגהות האושרי לא מציין מניין דייק אבל נראה לאמר שדייק מרש"י כאן.
3. ניתן לדייק ברש"י יותר ולומר שאף אם עירבו לשם מצוה והעירוב כשר אי אפשר לצאת בעירוב זה לדבר רשות.
4. וכן מקשה שם תוס' ד"ה לשבות שבתת הרשות. תירוצו של תוס' להלך בשיטת תוס'.
5. אין לאמר שכונת רש"י יחזור מיד מאחר ואסור לערב לדבר רשות אלא כונת רש"י יחזור מיד לבטל את החמץ ובאמת אם לא היה לו חמץ אין לו צורך לחזור כלל.

וכבר תירץ הב"י (או"ח תט"ו ד"ה כתב) שרש"י סובר את סברת רשב"א וכך גם תירץ תוס' רעק"א על המשנה בפסחים וכתב דלפי מה שפירש הב"י ברש"י אין קושית התוס' עומדת.

הרשב"א בבית גתיבות שער חמישי פרק טו כותב: "אין מערביין אלא לדבר מצוה - עירב שלא לדבר מצוה אין עירובו עירוב. כיצד, עירב כדי להקדים פני רבו או פני חכם שבא או ללכת לבית משתה של אירוסין, או של נישואין או כדי לברוח מפני המציק שבא לעיר וכיוצא בזה הרי זה עירוב. עירב כדי לראות שם ולהנות שם בלבד אינו עירוב במה דברים אמורים בנותן את עירובו אבל אם הלך ברגלו וקנה שם שביתה בין השמשות בין לדבר מצוה בין לדבר רשות יש לו ממקום שביתתו אלפים אמה לכל רוח"

יוצא שהרשב"א הביין שדבריו של ר' יוסף נאמרו אך ורק על עירוב בפת אבל אם עירב ברגליו⁶ אין שום איסור לערב אף לדבר רשות ועירובו עירוב⁷. וממילא הסתירה בין עירובין לפסחים מיושבת כי בעירובין אסר ר' יוסף עירוב לדבר רשות בפת ואילו המשנה בפסחים מדברת על אדם שהלך לשבות שביתה רשות ובמקרה שהלך לערב ברגלו זה מותר אף לדבר רשות. וניתן להוכיח זאת אף מדיוק בדברי המשנה שם. המשנה נוקטת לשון של "לשבות שביתה הרשות" לשבות זהו לשון של עירוב ברגל כי שם האדם שובת פיזית ואם היתה המשנה עוסקת בעירוב הפת היה צריך להיות כתוב לערב עירוב לדבר רשות. וכך גם דייק רש"י בלשונו ומפרש את המשנה "שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם...".

6. ישנם שתי דרכים עיקריות לקנות עירוב (ישנה דרך נוספת באמרה כמו שמובא בעירובין נא, ע"ב למי שהיה בדרך):
 א. ברגליו: האדם עומד בסוף אלפים מביתו או עירו בשעת בין השמשות וקונה שם שביתה ומימלא משם בלבד יש לו אלפים אמה לכל כיוון.
 ב. בפת: שולח שליח בערב שבת להניח בין השמשות פת בסוף אלפים מביתו ומימלא ממקום הפת בלבד יש לו אלפים אמה לכל רוח.
 בשתי דרכים אלה הוא יוכל ללכת מביתו ארבעת אלפים אמה לכיוון אחד ולכיוון שני לא יוכל ללכת כלל.

7. ישנה מחלוקת בין המפרשים האם התירו של הרשב"א לערב לדבר הרשות ברגליו הוא בדיעבד כלומר אם כבר עירב ברגליו לדבר הרשות הוא מותר לצאת או שאפילו לכתחילה מותר לערב ברגליו ע"מ שיוכל לצאת לדבר רשות. הב"י בסימן תט"ו ד"ה כתב כותב בפירושו "ונ"ל שאפילו לכתחילה יכול לערב ברגליו לדבר הרשות". לעומתו אבן העוזר על השולחן ערוך לכן האבני נזר או"ח סימן שג' כתבו שהרשב"א התיר עירוב ברגליו לדבר רשות אך ורק בדיעבד אבל לכתחילה ודאי שאין שום היתר כי אם לשם מצוה בלבד.

וכך גם דייק המ"מ על הרמב"ם (עירונין ס"ו ה"ו) בדברי בה"ג שיש חילוק בין עירוב בפת לעירוב ברגליו⁸:

"ולא מערבין אלא לדבר מצוה ומשום מילתא דמצוה עבד רבנן תקנתא דמנח עירובא ממעלי שבתא בסוף אלפינים אמה מן מאתא דיתבי בגוה ומשתרי ליה לסגוי מן היכא דיתבי עירוביה ולקמיה אלפינים אמה, טפי לא משתרי ואין קא מנח עירוביה למיזל לדבר הרשות... לא משתרי ליה למיזל כדאומר ר' יוסף איך מערבין אלא לדבר מצוה"

הבה"ג דייק בלשונו ודיבר רק במקרה שהניח עירוב (והניח - הכונה בפת) ועליו הוא משליך את המימרא של ר' יוסף שאין מערבין אלא לדבר מצוה. ודייק המ"מ שמאחר ולא נקט הבה"ג גם עירוב ברגליו, משמע שעירוב ברגליו מותר בכל מקרה כסברת רש"י והרשב"א⁹.

יסוד זה שדייקנו מרש"י ומבה"ג ומצוי במפורש ברשב"א דורש הסבר. מהו ההבדל בין עירוב ברגליו לעירוב בפת. מדוע כאשר אדם מערב בפת מותר לערב אך ורק לדבר מצוה ועם עירוב לדבר רשות לא יצא ואילו כשמערב ברגליו הוא מותר לצאת לדבר רשות.

הב"ל מסביר את החילוק ע"פ מחלוקת בין ר"מ ור' יהודה בפרק רביעי בעירובין¹⁰; משנה במט, ב: "וזו היא שאמרו העניי¹⁰ מערב ברגליו אמר ר"מ אנו אין לנו אלא עני ר' יהודה אומר אחד עני ואחד עשיר לא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר שלא יצא ויערב ברגליו"

לפנינו מחלוקת שבה ר"מ סובר שצורת עירוב הבסיסית לערוב תחומין היא ערוב בפת אבל חכמים¹¹ באו להקל על העני שאין ידו משגת פת והתירו לו לערב אף ברגליו, וע"י זה לקנות תחום גדול יותר לכיון אחד בשבת. ר' יהודה לעומתו חולק על ר"מ וסובר שהדרך העקרונית לערב היא דוקא ברגליו אבל חכמים רצו להקל על העשיר שיוכל לקנות שביתה ע"י שליח ולא יצטרך לטרוח ולשבות ברגליו "והמציאו" את צורות העירוב בפת (ודאי שאף לעני - אם ירצה בכך ישנה אפשרות לערב בפת).

8. בה"ג חלק א' הוצאת הילדסהימר עמ' 250.
9. אמנם ניתן לאמר שהבה"ג לא דייק וכתב סתם "מנח" ובאמת גם ברגליו לדבר רשות אסור. אבל המפרשים כולם הבינו שבה"ג מחלק בין פת לרגליו ודיקו כדיוק דלעיל.
10. לגבי הגדר מיהו עני ומיהו עשיר לפי דעה אחת (הב"י) עני זה רק אדם שבא בדרך וגם אין לו לחם ולדעה אחרת (דרישה) עני הוא כל אדם שבא בדרך וכן גם אדם שבביתו ואין לו פת הוא גם נחשב לעני. ואכמ"ל.

11. רוב התנאים סוברים שתחומין דרבנן ופירושו של דבר שאיסור תחומין הוא מדרבנן ורבנן קבעו דרך עקרונית לערוב ע"י קניית שביתה בדרך מסוימת והוסיפו דרך נוספת להקל וזוהי מחלוקת ר"מ ור' יהודה מהל צורת הערוב הבסיסית ומהי הקולא שהוסיפו חכמים.

ומצינו בעירובין נ"ז, א שרב הכריע להלכה כר' יהודה שטיקור עירוב ברגל וחכמים הקלו לעשיר אף בפת. ועל זה בא ר' יוסף ואמר לנו שכל מטרת חכמים להקל על העשיר לערב בפת היא לשם מצוה. אבל אם אדם עירב בפת לדבר רשות אין עירובו עירוב. לעומת זאת עירוב ברגל שהוא צורת העירוב הבסיסית, שממקום עומדו של אדם בין השמשות יש לו אלפיים אמה לכל רוח, ניתן לערב גם לדבר הרשות. כיוון שאדם יכול לעמוד היכן שהוא רוצה בבין השמשות וקונה את עירובו בין לדבר מצוה ובין לדבר רשות.

שיטת הרמב"ם¹²

הרמב"ם בהלכות עירובין פ"ו ה"ו כותב:

"אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה כאן שהיה רוצה לילך לבית האבל... ואם עירב שלא לאחד מכל אלו אלא לדבר רשות הרי זה עירוב"

ברור מדברי הרמב"ם האלו שדבר ר' יוסף הם אך ורק לכתחילה אבל בדיעבד אם עירבו לדבר רשות הרי זה עירוב וכבר הקשה הגהות רמ"ן "לא ידענו מאין הוציא זה דלהוי עירוב דיעבד, המערב לדבר רשות והלא אין מערבין אלא לדבר מצוה"¹³ וכך כתב המ"מ על הרמב"ם "שדבר זה לא נמצא מבואר" וההפך הוא הנכון כי מר' יוסף אין משמע שדיבר דוקא לכתחילה ולא בדיעבד ומאין מצא הרמב"ם את החילוק.

הב"ח על הטור (תט"ו) מסביר שהרמב"ם דייק את הדין הזה מלשונו של ר' יוסף, ר' יוסף אמר "אין מערבין אלא לדבר מצוה" ואם היה רוצה ר' יוסף לאמר שאף בדיעבד אם עירב לדבר רשות אין עירובו עירוב היה אומר "מערבין לדבר מצוה בלבד ואין מערבין לדבר רשות" ואז היה משמע אף בדיעבד לדבר הרשות אין עירובו עירוב. דיוק זה של הב"ח קשה כי ר' יוסף יכל לכתוב מערבין לדבר מצוה בלבד ובכל זאת שינה ר' יוסף וכתב בצורה שלילית אין מערבין אלא לדבר מצוה, ז"א הוא מיעט לנו שהצורה היחידה המותרת היא רק לדבר מצוה ולא בשום דרך אחרת.

הגר"א על השולחן ערוך סימן תט"ו מביא כראיה לרמב"ם את המשנה בפסחים מט, א. הזכרנו שהמשנה שם אומרת לשבות שביתת הרשות ושאלנו אין זה יתכן הרי ר' יוסף אמר שאין מערבין אלא לדבר מצוה אלא צריך

12. והולכים בשיטתו הרמב"ן (מובא במ"מ) והריא"ז בפסקיו.

13. המאירי בפסחים מט, א כותב: "ואע"פ שבקצת ספרי גדולי המחברים (הרמב"ם) נמצא שאם עירב הוי עירוב כבר נתברר שטעות סופר הוא", ב"בית הבחירה" על עירובין פב, א כותב: "וכן כתבו גדולי המחברים לפי מה שמצינו ברוב הספרים אלא שבקצת ספרים המדויקים שבהם מצאתי שכתבו הרי זה אינו עירוב" רואים שהמאירי רצה ע"י שינוי נוסחה ברמב"ם לעקוף את בעית הרמ"ן ולגרוס אינו עירוב ואז ניתן להסביר את הרמב"ם כרש"י או כתוס' (שיטתו מובאת בהמשך).

לאמר שישנה אפשרות לערב לדבר רשות¹⁴. איך ניתן לערב לדבר הרשות, מכאן דייק הרמב"ם שבדיעבד אם עבר ועירב לדבר רשות עירובו עירוב וכל דבריו של ר' יוסף הם אך ורק לכתחילה.

הר' יוסף קאפח בפירושו לרמב"ם מביא מקור אחר לדבריו של הרמב"ם מגמ' בפסחים כג, א. בפסחים כב, א מובאת מימרא בשם ר' אבהו "כל מקום שנאמר לא זאכל, לא תאכל, לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה. ז"א אם נאמר על דבר מסוים באחד משלושת הלשונות האלו הדבר אסור גם באכילה וגם בהנאה. הגמרא בהמשך בכג, א מקשה על ר' אבהו מנזיר והרי בנזיר נאמר "מחרצנים ועד זג לא יאכל" (במדבר ו, ד) יוצא שחל על נזיר איסור אכילה ואיסור הנאה, והרי שנינו בעירובין כו, ב "ותנן מערבין לנזיר ביין" משמע שמותר לנזיר להנות מעירוב שנעשה ביין וזה סותר את המימרא של ר' אבהו.

השאלה של הגמרא על ר' אבהו תמוהה, הרי ר' יוסף אמר בעירובין שאין מערבין אלא לדבר מצוה בלבד ואם כן בערוב ביין אין שום בעית הנאה לנזיר מאחר "ומצות לאו להינות ניתנו". ולכן הקושיא על ר' אבהו אינה קשה¹⁵, אלא צריך לאמר שגם לפי ר' יוסף ישנה אפשרות לערוב לדבר רשות ולא רק לדבר מצוה. האפשרות לערב לדבר רשות - היא בדיעבד, שאם עירב לדבר רשות, בדיעבד יוכל לצאת. מכאן מקור לפירוש הרמב"ם שר' יוסף דיבר אך ורק לכתחילה ולא בדיעבד.

הפירושים הנ"ל רק מביאים את מקורו של הרמב"ם אך מה היא סברת הרמב"ם לחלק ולאמר שבדיעבד מותר?

14. הגר"א כותב "כפירוש רש"י שם". איך כונתו שהרמב"ם הביין כרש"י ועשה חילוק בין פת לרגליו, אלא כמו שרש"י פירש - שמדובר בפסחים לדבר רשות - רשות ממש ולא כפירוש התוס' שם שהביין אחרת.

15. קושיא זו קשה גם לרש"י ולהולכים בשיטתו מאחר ופה אין אפשרות לעשות חילוק בין בפת ורגל ולאמה שפה מדובר בעירוב ברגליו - שבו שגבן ערוב לדבר רשות, ואז חוזרת הקושיא על ר' אבהו כי פה מדובר בנדאי בעירוב בפת, כי מדובר שעירבו לנזיר ביין ז"א באוכל ולא ברגל א"כ איך הם יסבירו את הקושיא על ר' אבהו. ונראה לתרץ כמו שתרצו פה הראשונים א: מדובר פה למ"ד "מצות להנות ניתנו" וקשה לר' אבהו איך נזיר יוכל להנות בערוב ביין. ב: מדובר בגמרא שם למ"ד שמותר לערב לדבר רשות (מ"ד שחולק על ר' יוסף). הרמב"ם לא נקט כתרופים הללו כי הוא רוצה להעמיד את הגמרא לכונ"ע וזאת מאחר והגמרא דיברה בסתם ולא אמרה אליבא דמ"ד מסוים.

הגמרא בעירובין נא, א שואלת אלפיים אמה היכן כתוב¹⁶ הגמרא לומדת את זה מהפסוק "אל יצא איש ממקומו"¹⁷ פירושו של דבר חל איסור על אדם מישראל לצאת ממקומו יותר מאלפיים אמה. מהו מקומו כלומר ע"פ מה קובעים את מקומו של אדם שמשם יש לו אלפיים אמה, באו חכמים וקבעו (לפי הבנת ר"י שהוא להלכה) שמקומו של אדם זה היא הנקודה שבה הוא נמצא פיזית בבין השמשות - שהוא הרגע הקובע לענין תחום שבת וחכמים הוסיפו דרך נוספת לקביעת מקומו של אדם, וזאת ע"י הנחת מזון שתי סעודות במקום שרוצה לקנות שבתה שם ושם יחשב מקומו.

וכן לשון הרמב"ם פ"ו ה"א:

"מי שלצא מן המדינה בע"ש והניח מזון שתי סעודות רחוק מן המדינה בתוך התחום וקבע שביתתו שם אע"פ שחזר למדינה ולן בביתו נחשוב אותו כאילו שבת במקום שהניח בו שתי סעודות"

יוצא שחכמים קבעו שני דרכים לקניית עירוב, או ברגליו או ע"י הנחת פת, לכך אם אדם בבין השמשות עמד בנקודה מסוימת, או לחילופין הניח פת באותה נקודה הרי מדיני קניין קנה את המקום ושם שביתתו, ויכול ללכת אלפיים אמה לכל רוח.

מצד שני חכמים לא רצו שהילוכו של אדם בשבת יהיה כהילוכו בחול ולכן קבעו שיהיה לאדם אלפיים אמה לכל רוח ממקומו בלבד, ולא שיהיה לו ארבעת אלפים אמה לכיוון אחד כי זה כבר מעין הילוך של חול. אבל בנסיבות מסוימות (לדבר מצוה), התירו לו ע"י קניית שביתה במקום אחר ליצור מצב שיוכל ללכת ארבעת אלפים אמה לכיוון אחד מביתו, לכך לכתחילה מותר לערב רק לדבר מצוה אבל בדיעבד אם עירב הרי מדיני קניין קנה שביתה ויהיה מותר לסמוך על עירוב זה בשבת.

שיטת תוס'¹⁸

את שיטת תוס' ניתן לדייק ממספר מקומות אבל בעיקר מתוס' בפסחים מט, א. המשנה שם פוסקת שאדם שהלך לערב לדבר רשות אם נזכר שיש בידו חמץ חוזר לבטל את חמצו, שואל תוס' (ד"ה "לשבות") איך זה יתכן הרי "איך מערבין אלא לדבר מצוה" ומתיר תוס' "לשבות שביתה הרשות - שהולך לשמוח בפסח בבית אהבן או קרובו". תוס' תופס שכוונת המשנה לדבר רשות אין הכוונה רשות ממש אלא מעין מצוה של שמחת יו"ט. א"כ מדוע המשנה נקטה לשון של רשות לא של מצוה, מסביר המהר"ם מאחר והרישא של המשנה עוסקת בשחיטת פסח ומילת בנו וכו', ולשמוח בבית קרובו באופן יחסי זה דבר רשות. לכן למרות שזה מעין מצוה מכנה את זה

16. צורת הלימוד המלאה ראה שם.

17. השאלה היא מנין יש לזה סמך מדאורייתא, כי אנחנו מבינים לפי רוב התנאים שתחומין זה מדרבנן.

18. וכך ההולכים בשיטתו הרא"ש כמו שמובא בפסחים פרק שלישי, מהר"ם חלאוה והמכתם בפסחים.

המשנה דבר רשות¹⁹. ומאחר והמשנה עוסקת לא בדבר רשות אלא בדבר מצוה לא-קשה כלל מהמירא של ה' יוסף.

ומתוך שתוס' לא תירץ כרש"י (שמדובר ברגליו וכל האיסור הוא דוקא בפת), ולא כמו הרמב"ם (שסובר שאם עירב בדיעבד עירובו עירוב) ומחפש תרוץ אחר שהוא דחוק משמע שהוא סובר שבכל גווני בין דיעבד בין לכתחילה בין בפת בין ברגל אסור לערב לדבר הרשות ואם עירב אין עירובו עירוב.

הרא"ש בפסחים פרק שלישי סימן ח' מתרץ את שאלת תוס' באותה דרך אבל מביא דוגמא אחרת לדבר רשות שמקורה בירושלמי פסחים (פרק ג' ה"ז), ששבייתת הרשות הכונה שהולך לשבות אצל רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה. הירושלמי בעצמו מסביר מדוע א"כ קראו לזה דבר רשות²⁰, מאחר ורצו ללמד אותנו "שכך שנה רבי המעשה קודם לתלמוד" שמאחר וללכת לרבו זה לשם לימוד וביעור חמץ זה מעשה א"ז המעשה קודם, והתלמוד הוא רשות ביחס למעשה של הביעור ולכן חוזר ע"מ לבער את החמץ. אבל אם הלך לדבר מצוה ממש - שחיטת פסח, מילה וכו' הרי זה מעשה כנגד מעשה ואם יחזור לא יספיק לעשות את המעשה א"ל צריך לחזור כלל²¹.

וקצת קשה מדוע התוס' מביא דוגמאות של לשמוח בבית רעהו ולא מביא את הדוגמא שנזכרת במפורש בירושלמי "שהולך אצל רבו או אצל מי שגדול ממנו בחכמה" ע"מ ללמוד.

ונלע"ד שהתוס' לא בא רק לענות ולתרוץ את המשנה בפסחים ע"י אוקימתא שזה לא רשות אלא מעין מצוה, אלא גם בא להסביר את דבריו של ר' יוסף בעירובין. ר' יוסף כאמור קבע שאין מערבין אלא לצורך מצוה מהו צורך מצוה ע"פ ר' יוסף? באים התוס' ומסבירים שזה לאו דוקא מצוות ממש אלא אף דברים שהם משום שמחת יו"ט או עונג שבת נחשבים כמצוה למשל הדוגמא שהביא תוס' אדם שרוצה ללכת לבית רעהו לשמוח אתו בחג ביחד, שודאי אין מצוה ללכת לבית רעהו לשמוח אבל ע"י הלככה לבית רעהו הוא שמח יותר, ולכן גם זה יחשב כמצוה. ואם התוס' היה נוקט את הדוגמא שהביא הירושלמי היינו אומרים שר' יוסף התיק אך ורק לצורך מצוות ממש

19. תוספות יו"ט על המשנה הנ"ל מביא משנה דומה ממסכת בליצה פרק ה' שם המשנה קוראת לקידושין, לזבוס, לחליצה דבר רשות, ומשם רואים שכאשר המשנה קוראת לדבר מסוים דבר רשות אין בהכרח שהוא רשות ממש אלא יכול להיות אף מצוה.

20. כבר מצינו בעירובין לו: במשנה "אם בא חכם למזרח עירובי למזרח..." משמע שלהקביל פני חכם זה דבר מצוה ומותר.

21. הירושלמי בהמשך שם כותב שכבר נמנו בעלית בית אריס בלוד וקבעו שתלמוד קודם למעשה כי הוא מביא לידי מעשה (זה כאשר יש מי שיעשה במקומו את המצוה אבל אם אין מי שיעשה את המעשה, המעשה קודם לתלמוד).

כגון תלמוד תורה (כי שם מדובר בהליכה לתלמידי חכמים לשם לימוד)²² ומימלא נראה שרצו התוס' ללמד גם על דבר שמחת יו"ט שהם בגדר מצוה. הגדיל לעשות "תרומת הדשן" שמובא ברמ"א בסימן תט"ו "שרוצה לילך לטייל ביו"ט או בשבת בפרדס שיש בו משום שמחה"²³, בזה מיקרי דבר מצוה".

הגמרא בעירובין לו, ב עוסקת באדם שיערב לשני כיוונים כדי שיוכל לבחור בשבת בכיוון הרצוי לו והגמרא מעמידה באחת האפשרויות שהוא מחכה לדעת מהיכן יבוא "מרי דמתא" (שר העיר - נכרי) כדי שיוכל להקדים פניו ע"מ לבקש בקשות בשביל בני העיר. וקשה איך ניתן לערב לדבר כזה הרי אין זה צורך מצוה? מתרץ תוס' (עירובין פב, ב תוס' ד"ה מערבין) שאדם שהולך לצעוק בפני "מרי דמתא" זה צורכי רבים וצרכי רבים נחשבים כדבר מצוה²⁴.

למסקנה, ברור מהתוס' שדבר מצוה אינו כפשוטו - שזה מצוות דוקא, אלא תוס' מרחיבים את מושג המצוה ומחשבים גם דברים אחרים כגון דברים הגורמים לעונג שבת, שמחת יו"ט, וצרכי רבים.

לסיכום ישנם שלש שיטות עיקריות בהבנת דברי ר' יוסף:

א': רשי: דבריו של ר' יוסף נכונים דוקא לעירוב בפת, ואם עירב לדבר רשות אין עירובו עירוב אבל ברגליו אף רשות יהיה עירובו עירוב.

ב': רמב"ם: ר' יוסף דיבר בין בפת בין ברגליו אבל רק לכתחילה, ואם בדיעבד עירב עירובו עירוב אף לדבר רשות.

ג': תוס' והראש: דברי ר' יוסף הם בין לכתחילה בין בדיעבד בין בפת בין ברגליו, בכל מקרה לדבר רשות אין עירובו עירוב, אבל מצד שני דבר מצוה אין פירושו מצוה ממש אלא אף דברים שהם משום שמחה ועונג או צרכי רבים נחשבים כדבר מצוה.

22. וכן מוזכר בירושלמי שם בהמשך "גדול מעשה מתלמוד" משמע שהלך לשם תלמוד תורה אצל רבו.

23. ערוך השולחן או"ח סימן תט"ו מדייק שיש מצוה של "וקראת לשבת עונג" ובחג יש מצוה לשמוח, וכל דבר שמביא לידי שמחה ועונג או מגדיל את השמחה או העונג הם בגדר מצוה.

24. נראה שכאן אף רש"י סובר שזה נחשב כצרכי מצוה אחרת הגמרא שם קשה לו ושם הרי מדובר בערב בפת (כי הוא מערב לשני כיוונים).